

פיסות מידע מהנגב
מרכז המחקר והמידע
הרשות לפיתוח הנגב
ינואר 2020

01

הנגב - מעצמה חינוכית?
קצת על נתוני לומדי החינוך וההוראה בנגב

02

עדיין בחיתוליו:
הסטארט-אפ בדרום יכול רק לגדול

03

שמח ששאלתם:
כמה מצעירי הנגב באמת הולכים ללמוד
תואר ראשון?

04

מצופים את השורות:
השוואת צפיפות התלמידים בנגב לעומת
הממוצע הארצי

05

נדידת המשפחות הצעירות:
נתוני הגירה פנימית מ/אל ישובי הנגב

06

**מזל טוב לבאר שבע! הדילמות הקשות
בפתח!**
על רובע החדשנות החדש

פיסה # 1: הנגב - מעצמה חינוכית?

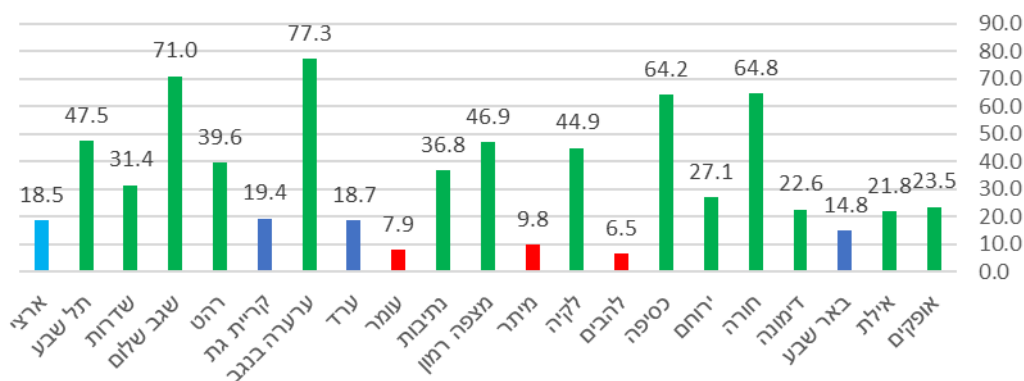
קצת על נתוני לומדי החינוך וההוראה בנגב

מנתוני הסטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות ומכללות אקדמיות), במהלך שנת תשע"ח, עולה כי שיעור הלומדים והלומדות לתואר בחינוך ו/או תעודת הוראה הינו הגבוה ביותר (ממוצע של כ-34% בכלל העיריות והמועצות המקומיות הנגב) לעומת יתר התחומים (התחום הבא, בפער משמעותי, הינו "הנדסה ואדריכלות", עם ממוצע של כ-17%).

לא רק זאת, אלא שהנתון ה"נגבי" גבוה כמעט פי 2 מהממוצע הארצי (18.5%) של שיעור לומדי החינוך וההוראה. בתוך הנגב, בולטות מאד הרשויות הבדואיות בהן השיעור הממוצע של לומדי החינוך וההוראה עומד על כ-54%. בין הרשויות היהודיות בולטת מאד מצפה רמון (46.9%), ואחריה נתיבות, שדרות וירוחם. בצדה השני של הסקאלה ניתן למצוא את להבים (6.5%), עומר (7.9%) ומיתר (9.8%).

קשה להתעלם מהמתאם (ההפוך) המובהק בין הרמה הסוציו-כלכלית של הרשויות לבין שיעור לומדי החינוך וההוראה. האם זה נובע מכך שסף הקבלה נמוך, וכך גם כושר ההשתכרות הצפוי? האם שיעור "מוגזם" של לומדי חינוך והוראה הינו סימפטום לבעיה ברשות? או אולי ישנה כאן הזדמנות שיש לנצל: האם ניתן וראוי למנף מאגר רחב של כח אדם מוכשר להוראה, ולהשקיע בשדרוג יכולותיו המקצועיות, אשר מהוות את המפתח לפיתוח הדורות הבאים, בנגב בכלל, וברשויות אלה בפרט?

% לומדי חינוך והכשרה להוראה מכלל הסטודנטים לתואר ראשון (תשע"ח)

נתוני למ"ס, עיבוד: מרכז המחקר והמידע ברשות לפיתוח הנגב

פיסה # 2: עדיין בחיתוליו: הסטארט-אפ בדרום יכול רק לגדול

בפרסום של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מתאריך 30/12/2019, עולה כי בעוד לסצנת הסטארט-אפ בדרום מאפיינים דומים למקבילותיה בשאר הארץ, הרי שהיא קטנה מהן בכמה סדרי גודל. מספר חברות ההזנק (סטארט-אפ) הפעילות במחוז דרום עמד, נכון לשנת 2018, על 170 בסך הכל, כאשר הפריפריה הצפונית (מקום אחד מעל הדרום) כללה 293 חברות הזנק פעילות. מעל אלה נמצאות ירושלים (356) וחיפה (374), וכמובן הסצנות העיקריות במחוז מרכז (1,301) ובתל אביב (1,869).

בנתונים בהם התמקד הפרסום – שכר ממוצע לעובד בחברות אלה, ונתוני הפתיחה והסגירה של חברות הזנק – הדרום מציג נתונים דומים למחוזות הפריפריאליים האחרים, ולא רחוקים מהממוצע הארצי.

גודלה הקטן של סצנת הסטארט-אפ בדרום מספק הזדמנות אמיתית להשפיע עליה באופן מהותי, כאשר לכל חברה שנפתחת (או לא נסגרת) יש משקל יחסי רב יותר במחוזות אחרים.

מחוז	פתיחות	סגירות	חברות הזנק פעילות
סה"כ	460	509	4,363
צפון	19	37	293
חיפה	31	38	374
מרכז	134	139	1,301
תל אביב	225	235	1,869
דרום	15	22	170
ירושלים	36	38	356

נתוני למ"ס, עיבוד: מרכז המחקר והמידע
ברשות לפיתוח הנגב

למידע המלא על חברות
הזנק (סטארט-אפ) בישראל
2018-2019 באתר הלמ"ס

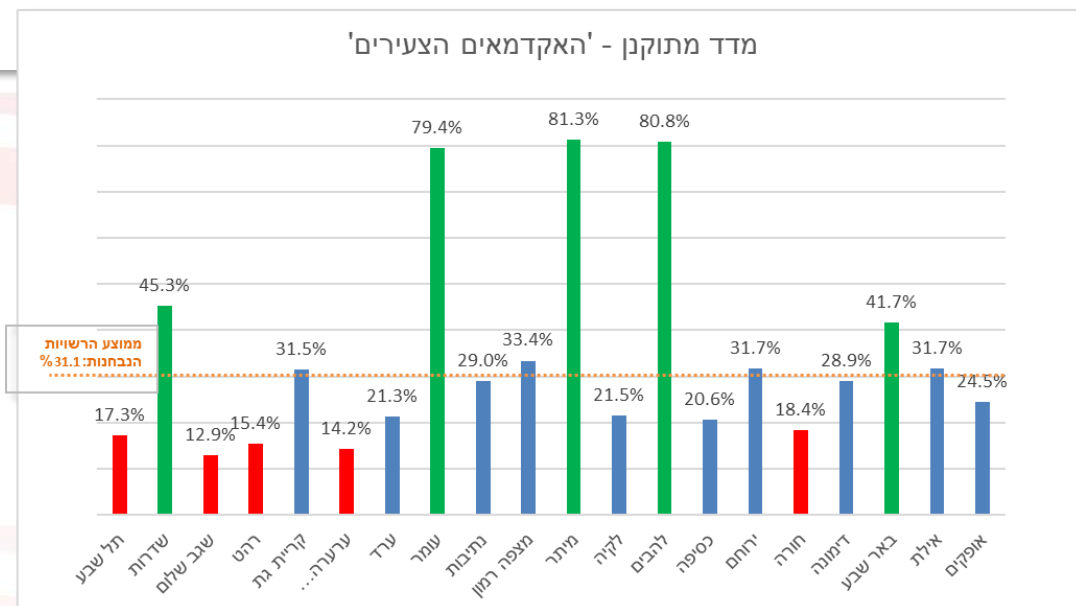
פיסה # 3: שמח ששאלתם: כמה מצעירי הנגב באמת הולכים ללמוד תואר ראשון?

לשמחתי, פיסת המידע # 1 מהנגב (הנגב - מעצמה חינוכית?) גרמה לשיח ער, וזכינו לכמה וכמה תגובות מאירות עיניים ומעוררות מחשבה. אחת התגובות, מאת ידידי המלומד – ד"ר שחר שילה, העירה את תשומת לבי לכך שהנתונים ששיתפנו, העוסקים בשיעור לומדי חינוך והוראה מסך סטודנטים ברשות מסוימת, חסרים הקשר, היות ולא מוצגת כלל התמונה: כמה מצעירי אותן רשויות בכלל לומדים לתואר ראשון? מייד הרמנו את הכפפה, ובעוד הפיסה הקודמת טרייה בזכרונם (ונמצאת ממש כאן), אספק כאן את ההקשר.

לצורך בניית מדד 'האקדמאים הצעירים' הולם, אשר ימדוד את השיעור ה'אמיתי' של סטודנטים הלומדים לתואר ראשון, בחנו את מספר הסטודנטים לתואר ראשון מכל הרשויות הנבחרות, ואת שיעורם היחסי לעומת 4 שנתונים ממוצעים של תושבים בעשור השלישי לחייהם (20-29 – טווח הגילאים של מרבית תלמידי התואר הראשון) באותן רשויות. זאת על בסיס הנחה שבממוצע לוקח לסטודנט/ית כ-4 שנים להשלים תואר ראשון. התוצאה אמורה לשקף בקירוב כמה מתוך צעירי הישוב בוחרים בהשכלה אקדמית.

התוצאות, כפי שניתן לראות בתרשים להלן, לא מפתיעות כלל. המתאם בין הדירוג הסוציו-אקונומי למדד 'האקדמאים הצעירים' – מובהק מאד, בעיקר בקצוות. השילוב הנמוך של הבדואים בהשכלה הגבוהה בולט מאד לעין, כאשר מיתר, להבים ועומר, אשר נמצאות בפער סוציו-אקונומי משמעותי מסביבתן, מובילות גם במדד זה בפער ניכר. באר שבע ושדרות נהנות מנתונים גבוהים יחסית, כנראה עקב סמיכותן הגיאוגרפית למוסדות האקדמיים העיקריים בנגב.

המתאם המובהק בין מדד 'האקדמאים הצעירים' למדד הכלכלי-חברתי, מסמן לנו שזהו מדד מהותי מאד למדידה של מוביליות חברתית, וההזדמנויות המאפשרות אותה. זהו מדד הן של סיבה (השכלה אקדמית כמפתח למוביליות חברתית), והן של תוצאה (אינדיקציה להצלחת מערכות חינוך ומערכות מאפשרות נוספות ברשות). זהו מדד אשר על כל רשות לשאוף ולפעול לשיפורו בתחומיה.

נתוני למ"ס, עיבוד: מרכז המחקר והמידע ברשות לפיתוח הנגב

למידע המלא על סטודנטים להשכלה גבוהה תשס"ח-תשע"ח בלמ"ס

פיסה # 4: מצופפים את השורות: השוואת צפיפות התלמידים בנגב לעומת הממוצע הארצי

צפיפות הילדים בכיתות הלימוד הינו נתון אשר עולה מפעם לפעם במסגרת הדיון על מצב מערכת החינוך בארץ בכלל, ובפריפריה בפרט. בעזרת Citypedia, מערכת המידע מבית "ארמה ניתוח מידע", ריכזנו נתונים עדכניים ממשרד החינוך לגבי שנת הלימודים הנוכחית (תש"פ) והשוונו את הממוצעים הכלל-ארציים לממוצעים הכלל-נגביים, בחלוקה לסגמנטים לפי סוגי הפיקוח: ממלכתי, ממלכתי דתי (ממ"ד) ו-חרדי.

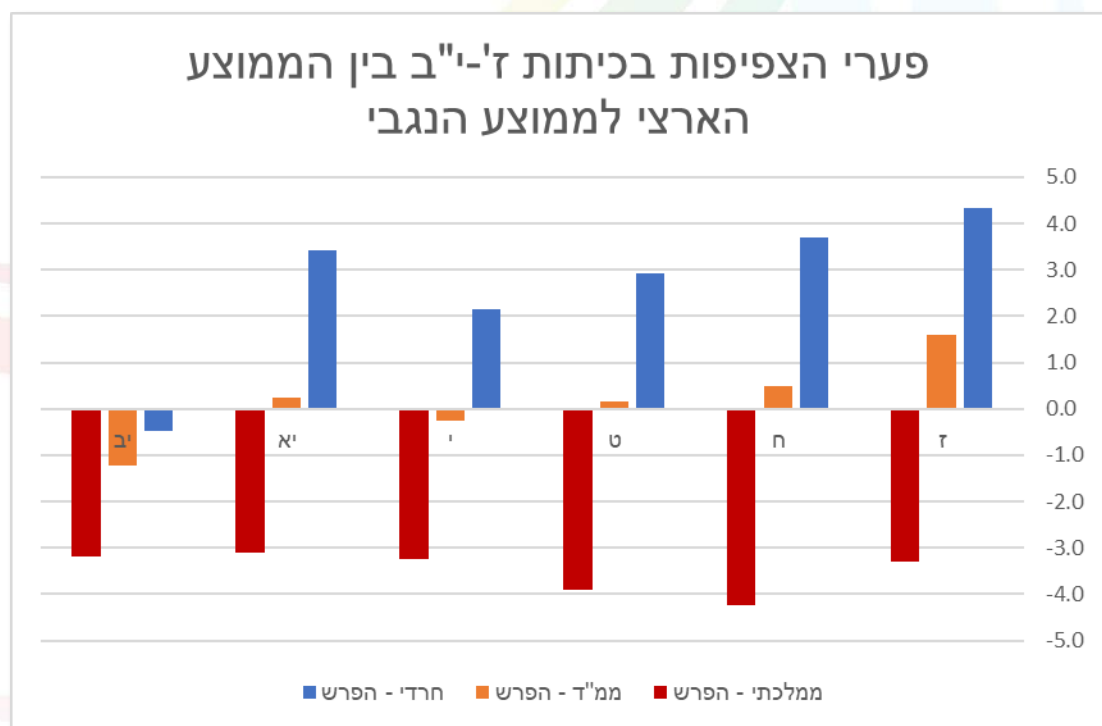
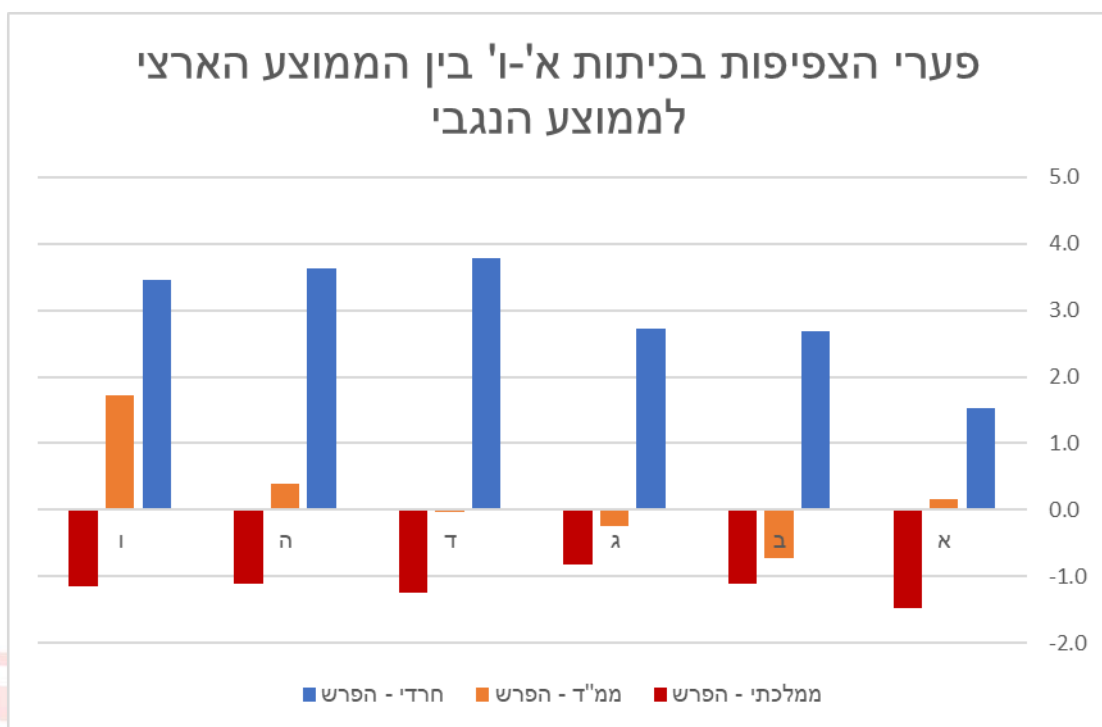
התמונה שהתקבלה מצביעה על תמונות שונות מאד בין הסגמנטים הנבדקים: **בחינוך החרדי** (העמודות הכחולות [בתרשימים בעמוד הבא](#)) קיים פער מובהק **לטובת הנגב**, כאשר גם בחינוך היסודי, וגם בחינוך העל-יסודי, הצפיפות הממוצעת בנגב נמוכה מהממוצע הארצי. הפערים הינם משמעותיים מאד: כ-2-3 תלמידים פחות (לכיתה) ביסודי, וכ-3-4 פחות (לכיתה) בעל-יסודי. **בחינוך הממלכתי** ([עמודות אדומות](#)) התמונה הפוכה – הפער הינו **לרעת הנגב** במובהק, מ-א' ועד י"ב, כאשר הוא נע סביב תלמיד אחד יותר (לכיתה) ביסודי, ומתדרדר ל-3 תלמידים יותר (לכיתה) בעל-יסודי.

בחינוך הממלכתי-דתי ([עמודות כתומות](#)), הפערים מהממוצע הארצי קטנים משמעותית מהמערכות האחרות, ומגיעים בשיאם לכתלמיד אחד פחות (לכיתה).

פערי הצפיפות מצביעים על פערים אפשריים ביכולת לתת מענה אישי לכל תלמיד. פערים אלה, בעיקר בבתי הספר הממלכתיים, צריכים להדליק נורה אדומה אצל מקבלי ההחלטות במשרד החינוך וברשויות המקומיות. פערים כה משמעותיים מצביעים על צורך בהקצאת משאבים לבניית כיתות נוספות והוספת תקני הוראה, וזאת כדי לקדם את השוואת נקודת הפתיחה של תלמידי הפריפריה.

פיסה # 4: תרשימים להשוואת צפיפות התלמידים בנגב לעומת הממוצע הארצי

נתוני משרד החינוך לשנת תשע"ט, עיבוד: מרכז המחקר והמידע ברשות לפיתוח הנגב

פיסה # 5: נדידת המשפחות הצעירות: נתוני הגירה פנימית מ/אל ישובי הנגב

נתוני ההגירה הפנימית, אשר ריכזה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנת 2017, מתייחסים לתושבים אשר הגיעו לאותה רשות (לא כולל לידות) או עזבו את אותה רשות (לא כולל פטירות) באותה שנה (מ/אל רשות אחרת בישראל). הנתונים מחולקים לקבוצות גיל רחבות יחסית (0-14; 15-29; 30-64; +65). לצורך ניתוח הנתונים, חישבנו את מאזני ההגירה באמצעות הפחתת מספר העוזבים ממספר המגיעים.

החלוקה לגילאים אמנם "גסה" למדי, אך ניכרת קורלציה מובהקת, כמעט בכל הרשויות, בין נתוניהן של קבוצות הגיל 30-64 (קבוצת ה"הורים" בעמודות האפורות) ו-0-14 (קבוצת ה"ילדים" בעמודות הכחולות). החיבור של קבוצות אלה מספק אינדיקציה ל"מאזן הגירת המשפחות".

לאחר שנים לא מעטות של הגירה שלילית, בשנים האחרונות ניתן היה לראות שהיא נבלמת במרבית הרשויות, ואף הופכת למגמה חיובית, אשר נתוני 2017 מסמנים את המשכה הישיר, בעיקר בצפון הנגב. אין זה המצב בכל הרשויות, כאשר מאזנים שליליים בולטים ל-2017, אשר המשיכו נתונים דומים מ-2016, נרשמו בבאר שבע, דימונה, אילת ותל שבע.

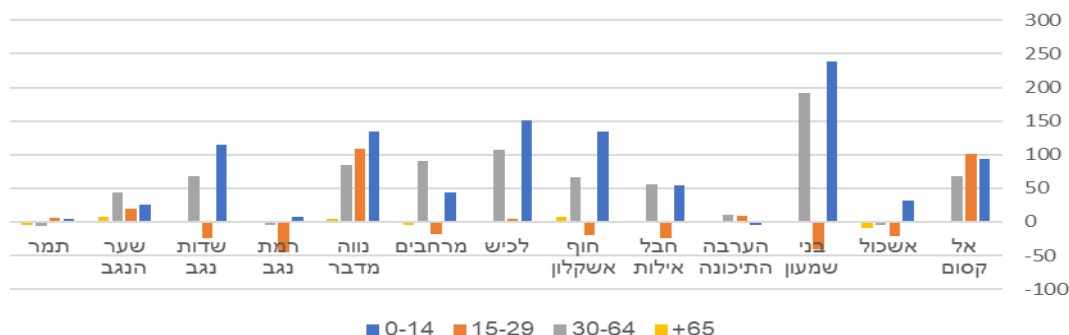
נתון מעניין נוסף הינו המאזן השלילי ברוב הרשויות של קבוצת הגיל של 15-29, אשר בולט במיוחד ברשויות הנמצאות בדירוג סוציו-אקונומי גבוה יחסית. ניתן להעריך שנתון זה משקף ברובו סטודנטים אשר ידם משגת לצאת ללמוד הרחק מהבית. יחד עם זאת, נתון זה מחזק את הצורך לבחון את המניעים של בני המקום לשוב לרשות ממנה באו, ולבנות בה את חייהם.

לאור התפנית החיובית במגמת ההגירה למרבית הרשויות, ולאור ההבדלים בין הרשויות השונות, מעניין יהיה להעמיק באבחון הגורמים אשר הופכים רשויות מסוימות לאטרקטיביות יותר (או פחות) עבור משפחות צעירות, וקבוצות גיל אחרות.

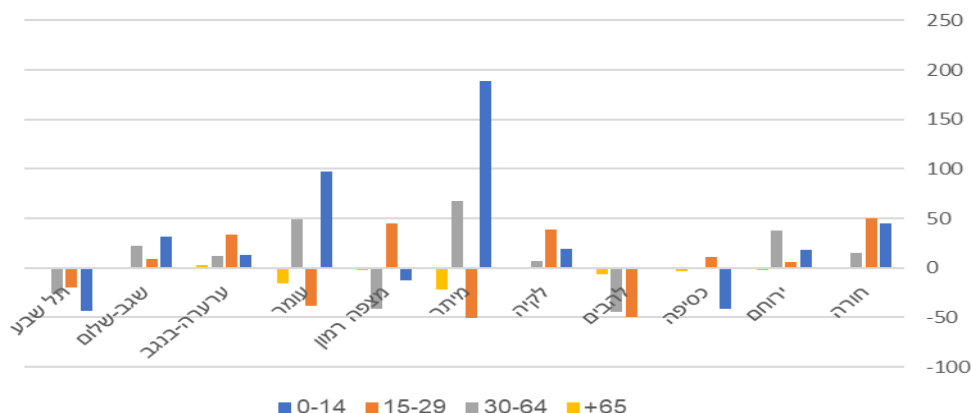

פיסה # 5: תרשימי הגירה פנימית מ/אל ישובי הנגב, בחלוקה לפי מעמד הרשות

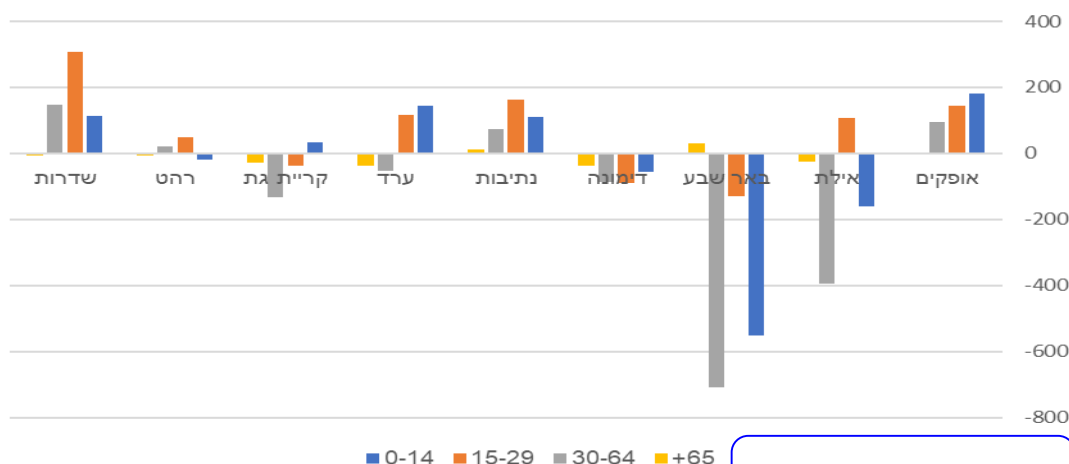
מאזן הגירה במועצות האזוריות בנגב, לפי קבוצות גיל, 2017

מאזן הגירה במועצות המקומיות בנגב, לפי קבוצות גיל, 2017

מאזן הגירה בערי הנגב, לפי קבוצות גיל, 2017

[חזרה לפיסה # 5](#)

פיסה # 6: מזל טוב לבאר שבע! הדילמות הקשות בפתח!

ביום רביעי, ה-22/01/2020, הושק באופן חגיגי רובע החדשנות בבאר שבע, בהתכנסות של מכובדים ובעלי עניין בבניין הסנאט באוניברסיטת בן גוריון. יסלח לי רוביק, אך גולת הכותרת של הדוברים הייתה ד"ר ג'ולי וגנר, מומחית בינלאומית לרובעי חדשנות ומלווה את הפרויקט החשוב הזה בבאר שבע.

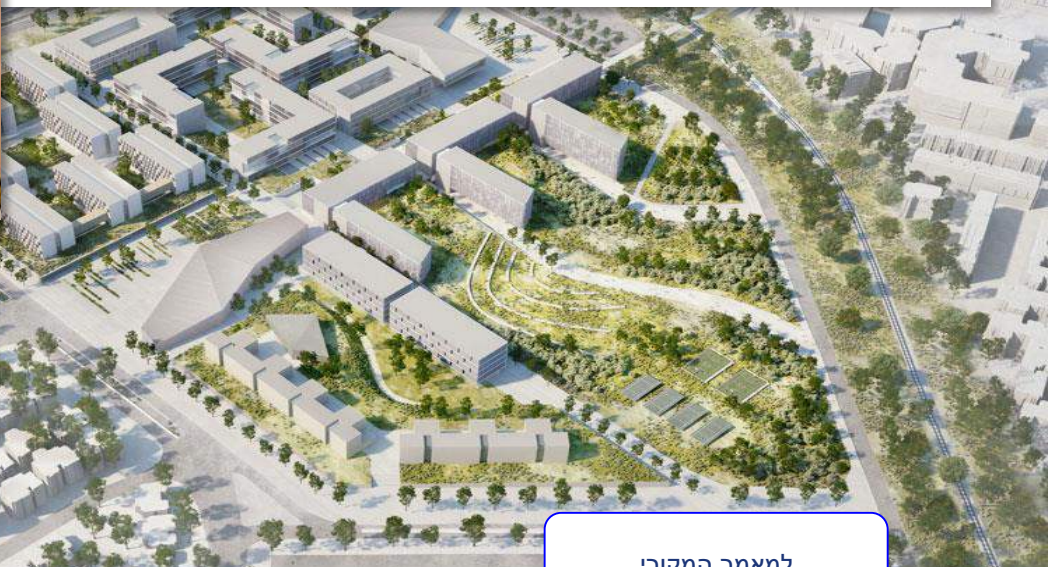
לרגל ההשקה החגיגית, וכדרך להעמיק את ההיכרות עם תפיסותיה של ד"ר וגנר, ננסה היום משהו חדש: סקירה קצרה של אחד ממאמריה בנושא רובעי החדשנות, לרבות קישור למאמר, אשר הינו מעניין (ומקיף) יותר מפיסה תמציתית זו.

במאמרה "Innovation districts and their dilemmas with place", מתמקדת ד"ר וגנר דווקא באתגרים והדילמות העומדים בפני מתכנני רובעי החדשנות. ד"ר וגנר מדגישה למרות שברור שעצם תהליך השינוי מייצר לא מעט אתגרים (שחלקם ייפתרו עם הזמן), הרי שישנן כמה דילמות אשר מציאת פתרונות עבורן תכתיב במידה רבה אם רובע החדשנות יצליח או ייכשל.

הדילמות החשובות, לפי דוקטור וגנר, מתמקדות ב: כיצד מוודאים שלא ייווצר "חוסר חיבור" בין הגורמים המרכזיים בתכנית (מוסדות העוגן השונים, העירייה, גורמי תכנון ובעלי עניין נוספים) אשר עלול להיגרם מהעדר אג'נדה משותפת; איך נזהרים מפיתוח מהיר מדי של "החדש", אשר ממית את "הישן" (במיוחד בהיבטים של אותנטיות ותחושת זהות מקומית), במקום להעצים ולקדם אותו; מה עושים עם ה"חומות/גדרות" הפיזיות של מוסדות העוגן אשר עלולות לייצר ניכור מהסביבה.

כל הסוגיות הללו מאתגרות מאד, ופתרון קריטי להצלחת הרובע. נצטרף להמלצתה של דוקטור וגנר לא להתעלם מדילמות אלה בשום שלב של הפרויקט, ולהפנות משאבים כדי למצוא להן פתרונות הולמים, היות והתעלמות מהן עלולה לגרום לכשלון רובע החדשנות כולו.

ויפה שעה אחת קודם!

[למאמר המקורי](#)

הרשות לפיתוח הנגב
THE NEGEV DEVELOPMENT AUTHORITY

לפרטים:

טלפון: 08-670126

דוא"ל: eitan@negev.co.il